

Škoja vsak četrtek
in večja s poštnino
vred in v Mariboru z
pošiljanjem na dom
za celo leto K 5.—
za pol leta " 2.60
za četrť leta " 1.30

Naročnina se pošilja
upravnistvu v tiskarni
sv. Cirila, koroške
ulice št. 6. List se
pošilja do odpovedi.

Deležniki katol. tis-
kovnega društva de-
lašajo list brez po-
sebne naročnina.

SLOVENSKI GOSPODAR.

List ljudstvu v pouk in zabavo.

Posamezni listi dobé
se v tiskarni in pri
gospodu Novak-u na
velikem trgu po 7 d h.

Rokopis se ne vra-
tajo, neplačani listi
se ne sprejemajo.

Za označila se plačuje
od navadne vrstice,
če se natisne enkrat,
po 12 h, dvakrat 18 h,
trikrat 24 h.

Štev. 36.

V Mariboru, dne 7. septembra 1899.

Tečaj XXXIII.

Spodnještajarsko učiteljstvo.

V Mariboru, dne 5. septembra.

Večina avstrijskega učiteljstva pripada dandanes oni versko-socialno-politični struji, ki se imenuje struja mladičev. Mladičev zaradi tega, ker se je ta tok pričel največ med mladimi učitelji in našel med njimi tudi največ pristašev. Glavne zahteve mladičev so, da se veronauk in vsak cerkveni upliv iz šole odstrani, da se človeška družba preustroji po socialističnih načelih in da se naj v politiki nastopa odločno, brezobzirno. Naše slovensko učiteljstvo na Spodnjem Štajarju je stalo dosedaj ob strani naroda ter se vojevalo z njim pod starim geslom: «Vse za vero, dom, cesarja». V zadnjem času pa se je začelo med njim živahno in vstrajno gibanje za načela mladičev. Da to gibanje in delovanje ni ostalo brez uspeha, pokazalo nam je letošnje poletje. Kakor zmagovalec je hodil nemški učitelj A. Hórvatek s programom mladičev po Spodnjem Štajarju, in večina našega učiteljstva je z vihrajočimi zastavami prikorakala v tabor Hórvatekov. To dejstvo pomeni nov mejnik v našem spodnještajarskem političnem življenju.

Večina naših učiteljev je s tem korakom zapustila stari program spodnještajarskih Slovencev, ki se borijo za tri jim svete reči, za vero, narodnost in Avstrijo, ter si ustanovila svoj tabor, svojo stranko. Moč spodnještajarskih Slovencev je s tem razcepljena v dva dela. Nasledki te razcepitve se bodo kmalu pokazali. Naši sovražniki bodo dobili

pri napadih na Slovence tem večji pogum, ker nas bodo videli needine, nesložne. A tudi naša moč bo oslABLJENA, ker bo strankarski boj neusmiljeno zahteval svojih žrtev, svojih bojnikov.

Ta korak naših učiteljev pa je spravil tudi hipoma ljudskošolsko vprašanje v naše politično ospredje. Ko so vsprejeli naši učitelji program mladičev, vsprejeli so tudi zahtevo, naj se cerkev loči od šole, naj se veronauk odstrani iz šole. (Glej naš današnji dopis iz Ptuj!) Mi nismo tesnosrčni in nočemo kratiti učiteljem svobode, da javno proglašajo svoje prepričanje. Kot starišem in državljanom jim nikdo ne more zabraniti, da zahtevajo odstranitev vsakega verskega upliva iz ljudskošolskega vzgojevanja. A upamo, da bodo tudi naši učitelji tako vstrpljivi ter pripoznali, da imajo katoliški stariši in državljeni istotako pravico zahtevati, da se veronauk poučuje v cerkvi in da se njih otroci vzgajajo v strogo katoliškem duhu in mišljenju. Ker pa so spodnještajarski slovenski stariši odločno za versko vzgojo, za to so se učitelji postavili s svojim najnovejšim korakom v nasprotje z našim narodom.

Naj ne ugovarjajo naši spodnještajarski učitelji-mladiči, da so v šoli učitelji gospodi, da imajo v šoli le učitelji besedo, da torej šola ne briga drugega razven učiteljev. Kar se tiče načina v vzgojevanju in poučevanju, kar se tiče tvarinskega obsega glede na učenčevo sposobnost in glede na dobo šolsk. obiskovanja, to je zares popolnoma učiteljeva stvar, to je njegova stroka. A glavno smer v vzgoji in pouku, o tej imajo odločevati

jedino le stariši ter državljani, a učitelji le v toliko, kolikor so stariši in državljani. Kajti šolska deca je lastnina starišev, ne pa lastnina učiteljev. Stariši izročajo učiteljem proti nagradi svojo deco v vzgojo, ker sami nimajo dovolj časa, ne priložnosti. Zato pa imajo samo stariši in jedino le stariši pravico določevati smer ljudskošolskemu poučevanju in vzgojevanju. S svojim najnovejšim korakom so torej naši učitelji posegli tudi v pravice slovenskih katoliških starišev, ker proti njihovi volji zahtevajo odstranitev verske vzgoje.

Naš list, ki je pisan za katoliške Slovence, bo odločno branil pravice katoliških starišev tudi v šolskem vprašanju. Učiteljev kot takih nikdar in nikoli ne bo napadal, ampak jih le branil, kajti učitelji so potrebni in velevažni za procvitanje splošne, ljudske omike. A istotako se ne bo nikdar obotavljal, brezobzirno pobijati krive in našemu katoliškemu slovenskemu ljudstvu škodljive nazore med učitelji. Kadar je neizogibno, zna se po naših žilah pretakati tudi bojovita kri.

Učitelje, ki so vsprejeli v zadnjem času program mladičev, opozarjamo, naj še enkrat dobro premislijo svoj pomenljiv korak. Zdaj še je čas, da krenejo nazaj na dobra, trezna — pota.

Toda ne bili bi odkritosrčni nasproti našim čitateljem in tudi ne pravični nasproti ugledu spodnještajarskega učiteljstva, ako bi zamolčali, da niso vsi vsprejeli Hórvatekovega programa mladičev. Še se nahajajo na Spodnjem Štajarskem učitelji in učiteljice, ki stojijo neomajno na strani naroda, ki se ne sramujejo svojega katoliškega mišljenja in ki

Listek.

Klobukova povest.

(V. Hálek. — Jan Stanovsky.)

III.

Čemu se spominjati krasnih dob, ko se več ne vrnejo! Klobuk, ki je bil enkrat pahnjn raz stol svoje sreče, svoje žive dni ne more več na to zvito mrho. Proti svoji osodi ne more se bojevati noben klobuk; kar je osoda sklenila v svoji trni, to mora klobuk prenašati, in naj si ravna z njim še tako sramotno, klobuk mora molčati.

Moja bivša važnost šla je rakom žvižgat. Sluga ni čakal na me, da bi mi stregel, da bi me ogladil. Ugleda nisem imel več nobene. Da, niti skatlje nisem imel, da bi po noči bil v njo položil svojo medlo glavo. Imeli so me kakor psa, še psu bi se prej laskalo kakor meni. Po noči sem moral čepeti na mizi tik svetilke. Je-li padla na me kapljica olja — niti oglasiti se nisem smel, in če sem se oglasil, nikdo se ni zmenil za mojo besedo. Učenjak — bil je to neki profesor — zanemarjal me je popolnoma. Sedela sva skupaj neko večer v prijaznem pogovarjanju, ko sem ga na to opozoril, da

bi se imel napram meni obnašati bolj spoštljivo, da že ne rečem, bolj dvorljivo. Ampak učenjak mi je na to odgovoril kratko, da je klobuk pri njem celo postranska reč; glavna reč je pri njem glava. O ti moj svet — kaka je bila njegova glava! Rad bi se je bil oklenil z odkritosrčno ljubeznijo, a nisem mogel. Lasje na nji so bili precveteni s snegom kakor jesenske livade, od čela do temena bila je lisa kakor drsa, in če sem se je okleniti hotel s svojim mladeniškim ognjem, dihala je mraz, da so mi vtrdnili vsi udi. Ostali lasje so bili razmetani in razvlečeni kakor listje za časa jesenskih vetrov. Niti dišala ni ta njegova glava, tako, da se je vonjava, katero sem še imel iz boljših dob, brzo sama od sebe pozgubila. In na ti glavi mu je bilo več ležeče, kakor na meni! Ta bi imela biti prva reč, a jaz samo postranska, skoro nepotrebna!

Nič mi ni pomagalo, da sem se skliceval na to, da sem velik duh, niso mi verjeli in odgovarjali so mi zasmehovalno. Imel sem sicer napisano, da sem visokega rodu, da je moj oče fabrikant Surovi — toda pismo je bilo pisano slepim očem.

Učenjak moje glave se ni brigal niti za to, je-li dežilo ali pihal veter. Noben dežnik me ni vsprejel v varstvo, o vozu se mi niti sanjati ni smelo. Često sem prišel domu

moker do niti, tako da je dežnica curljala po mojem nežnem telesu; udi so se mi tresli zime, zobje so mi drgetali — ampak kaj hočeš, vse ti nič ne pomaga. V kot me je postavil, da bi mu ne zmočil listin na mizi. Pes je imel še nekaj srca za me, reveža; često je prišel ter me ljubčkal; tožil sem mu svojo osodo, tako da bi bil ganil kameno srce, toda profesorja ni ganilo moje tarnanje. Konečno pa niti psu ni več ugajalo moje javkanje — obrnil se je in tudi odšel. Skusil sem več nego kralj Lir v puščavi.

Profesor je imel gospo, in ta je imela tudi klobuke — ženskega pokolenja. Vsak njen klobuk je imel posebno skatljico, toda jaz sem se zastonj oglašal za njo. Ko je nekoč zapirala gospa profesorica jednega teh klobučekov v skatljo, ozrl se je tako turobno na me, da bi se bil skoro razjokal. Bral sem mu v očeh, da bi bil popolnoma zadovoljen, če bi stanovala oba v isti skatlji, in jaz — da bi gospo profesorico obvestil, da se docela strinjam z mislijo njenega klobuka — vsedem se ravno na isto skatljo. Toda o joj! Kako drago sem plačal svojo smelost! . . . Gospa profesorica me je vsekala ob tla, da sem se le kotal in počasi prikobacal v svoj običajni kot. Zdaj me ni smel gospod profesor nikdar več postaviti na mizo. Te ropotije je, veli, vsekakor zadosti na mizi, pravila je gospa

so s katoliškimi stariši vred za strogo versko vzgojo. Sicer so sedaj naenkrat v manjšini, a to jih ne sme ustrašiti, to jim ne sme vzeti poguma, da povsod kažejo in zagovarjajo svoja dobra, utemeljena načela. Tudi oni naj primejo z ognjem za orožje prepričevanja in organizovanja, da krivo misleče pridobijo zopet na svojo stran ter da dobro misleče združijo v močno, uplivno celoto. Pogumno v boj!

Kako se je razvilo in kako zahiral obrtništvo.

(Dalje.)

Da je mogel pomočnik vzvišati se v mojstra, moral je kajpak več let prej pomočnikovati, nekaj časa tudi okrog po svetu — toda samo pri »poštenih« pravih mojstrih. Moral je potem prirediti zadružnikom »mojstrinjo,« t. j. v ta namen napravljen obed; tega so se mnogokedaj odkupovali. Nadalje mu je bilo izdelati »mojstrino,« t. j. kak poseben bolj umeteljen izdelek svojega obrta: z njim je dokazal, če ga je napravil v občno zadovoljnost, da je zares več svojega rokodelstva. Zatem je bil sprejet za mojstra, če ni bilo že mojstrov iste stroke dovolj: v tem slučaju je moral namreč čakati; zakaj pazili so strogo, da ni bilo preveč tekmarjenja (konkuriranja), da ne bi obrtnik obrtniku jemal kruha izpred ust. Ko je bil sprejet, smel je začeti mojsterstvo, če je imel dovolj gotovine, da je s čim mogel začeti. O tej priliki je vplačal v zadružno blagajnico še »mojsterščico,« t. j. neko pristojbino ali takso. Tako je dosegel do samostojnosti in do vseh pravic v zadružji.

Ker so si pridobili obrtniki svojo samostojnost zlasti z vplivanjem sv. Cerkev in ker je v srednjem veku sv. vera prevévala in prešinjala vso javnost, ni čudno, da so bila tudi ta njih zadružstva vsa in cela na verskej podlagi. Imeli so svoje cerkvene zastave in mnogokrat svoje posebne oltarje. Vsako zadružje je imelo svojega svetnika-priprošnjika; pod njegovim varstvom so delali; njegov praznik so praznovali vsi prav svečano s slovesnoj služboj Božjoj. Udeleževali so se tudi z vsoj slovesnostjo vsi zadružniki vseh zadrug vseh rokodelskih vrst sprevoda na sv. Rešnjega Telesa dan z zastavami in svečami. Tudi so hodili vsi za pogrebom umrlih tovarišev in priskrbévali za vse rajne soude vsake kvatre po jedno črno sv. mašo, h kateri so prihajali vsi. Če bi bil kateri opustil

profesorica, gospod profesor pa ni upal pogtegniti se za mojo čast, sicer bi bila njegova glava — velika reva; na tej mu je pa bilo vendar le več ležeče, nego na meni. Nekoč je celo odkritosrečno izrazil svojo grešno misel, da baje brez mene že še lahko živi, brez glave pa ne. In v resnici me je pozabil nekoč doma, ko je šel v šolo. To se mu je pa vendar tako omrzelo, da je prišedši domu djal: »V šolo sem šel brez klobuka, domu pa pridem brez glave.« Po teh besedah se je moje stanje nekaj zlepšalo in zboljšalo. Stavil me je zopet na mizo, da bi, veli, na me ne pozabil, kadar se odpravlja v šolo; da, naročil je svoji gospé, da bi ga vselej spomnila: »Ne pozabi klobuka!»

«O, moja glava!» vzdihoval je gospod profesor, in jaz sem bil slednjič vesel, da pripoznava, da njegova glava meni popolnoma ne pristaja.

Toda kaj sem ubožec skusil, ko sem šel z glavo gospoda profesorja na ulico! Ni bila moja navada, vsakemu se klanjati, kogar srečam. Gospod profesor me je učil, in jaz — klanjati sem se moral vsakemu dečku, ki me je pozdravil. Mislite si lahko, koliko so trpeli moji krajci. V kratkem času bili so tako pokvečeni, kakor da bi se poredni nagajivci gugali na njih. In pri vsem tem je še gospod profesor nosiljal in njegovi prsti

katero teh svečanostij, bil je občutno kaznjen. Če bi se bil pa kdo zanemarjal več let, vzeli so mu celo rokodelstvo.

Pa tudi kupice vina in dobre južine néso zamétali ob takih svečanostih; a bilo je ukazano, da se mora to zgoditi spodobno. Preveč popivati se ni smelo; zato je bil dolžan skrbeti načelnik. Če bi bil zašel kdo v nezmernost, zapal bi bil globi; kaznjen je bil celo že tist, kdor je vino polival. Nalóžili so mu kazen vsi zadružniki. Kolikor je zajél in zapil, plačeval je vsakdo sam. Več nego 12 krajcarjev ni smel nikdo potrošiti; a tedanje dni se je tudi zato dobilo že dovolj: l. 1562. na pr. je stal v Ljubljani bokal dolenjskega vina samo 3 krajcarje in bokal terana tri in pol krajcarja; cel kopun je stal o tistem času 10 kr., a funt mesa poldrug krajcar.

Zadruga svoje so vladali in uravnavali in v njih gospodarili zadružniki sami, čisto nezavisno in samosvojski. Deželska gosposka se ni mogla vtikati vanje; samo vladar jim je vrhovál (bil nad njimi). Sami so si volili svojega načelnika in druge odbornike; sami so sprejemali ali nesprijemali nove mojstre, kar se je godilo zlasti na Telovo zelo svečano: sami so si urejevali in oskrbovali samostalno vse svoje stvari. Samo če so bile cene že res previsoke ali če so dajali pre slabovredno blago, vteknólo se je vmes javno oblastvo in napravilo red; a to se je zgodilo navadno samo pri krčmarskej in mesarskej in pekarskej obrti, katere so izkušale res večkrat okvarjati in izkoriščati ljud, posebno siromašnejši ljud. Sploh so pa zadruga same skrbno pazile, da je dobivalo občinstvo za pošteno plačilo poštene proizvode. Nadzorovali so se sami mej soboj, in če so koga zalotili, da je izdeloval slabovredne izdelke, vzeli so mu jih in uničili in ga vrh tega še kaznili z globoj (denarnoj kaznjajo). A tudi na to so pozorno gledali, da ne bi drug drugega izpodrivali in si s tekmarstvom (konkurencoj) slabšali skupnega svojega stališča. Zato je bil čas dela natanko določen; prestopati ga ni smel nihče. Isto blago je moralo imeti pri vseh mojstrih isto ceno; če bi bil kdo prodajal pod ceno, bil bi kaznjen. Samo v tem so se smeli kósati mej soboj, kdo bode izdeloval boljše izdelke. Ostro je bilo prepovedano, da bi tovariš tovarišu prevabljeval in izvabljeval pomočnike; preveč pomočnikov in učencev ni smel imeti nikdó: da ne bi s preobilnim proizvajanjem drugim jemal kruha. Mejsobojne prepire so si poravnavali in razsojali sami mej soboj.

Tako je bilo, na kratko načrtano, zadružno življenje v srednjem veku. Dosegli so

se niso mogli ravno ponašati s posebno čistostjo. Kaj čuda, da sem moral jaz prenašati na svojih krajcih nečistost njegovih prstov.

Vse te muhe pa niso bile nič proti temu, kar sem moral trpeti v šoli. Dijaki so se mi posmehovali in bil sem tarča njihovih hudomušnih dovtipov. Niti s pravim imenom me niso nazivali, marveč s takimi priimki, da se mi gabi, jih imenovati.

«Pokveka,» mi je rekel nekoč nek dijak, a to še je bil lep izraz, kajti izustil ga je prvi odličnjak. Drugi odličnik me je že prekrstil v »klafeto,« tretji v »rešeto,« in nek pobalin, kateri je sedel v »oslovski klopi,« me je nazival »profesorjev pinč.«

(Dalje prih.)

Smešničar.

Sodnik: »Nedolžnost Vaša je dokazana, zato ste prost! Ste zadovoljni?»

Obtoženec: »Ne! Jaz rekuriram!»

Sodnik: »Bedak! Čemu?»

Obtoženec: »Zato, da bodo tudi na višji sodnji zvedeli, da sem nedolžen.»

Sodnik: »Pet prič potrdi s prisego, da so Vas videle krasti, in še tajite!»

Cigan: »Gospod sodnik! Jaz pripeljem pa sto prič, ki me niso videle.»

rokodelci kakor prej omenjeno, veliko blaginjo, kakeršne še nikoli ne prej in nikoli ne kesnej. Ker so se pa toliko zmogli, ker so bili imoviti, néso bili zadovoljni s tem, da so bili samo samostojni in svobodni, ampak hoteli so pridobiti v roke tudi politično moč. Dalj časa so se vili in bili z upirajočim se plemstvom, a nazadnje so si pribojevali in pritrudili tudi njo: Zavladali so v mestih obrtniki s trgovci. Ti dvojni so poslej upravljali in gospodovali po mestih in trgih. To je bila tista srečna doba, ko je mogočno zacvela obrt, ko so se mesta krasno razvijala in bogatela, ko se je rokodelstvo dobro plačevalo, ko je pošteno delo uživalo čast in ugled. Srce te boli, če primerjaš tistej blagósti trhlost in gnílost naših dni. Če bi se bilo obrtništvo s kmetištvo, kakor je bilo takrat brez ovire in zmotnje, razvijalo tak naprej, kako vse drugačno družabno razmerje bi denes imeli!

Kaj pa je zasekalo tak hudo rano rokodelstvu, da je zaslabélo, da tak propada sedaj? Nekaj so zakrivili sami, ker so začeli v raznočem zlorabljeti svojo oblast in preveč omejevati svobodo: Branili so se na pr. mnogokedaj brez pravega razloga, samo iz sebičnosti, sprejeti novih mojstrov; pomočnik si ni smel sam izbrati mojstra, tudi mojster ne vselej, kakor bi bil hotel, pomočnika: vse to se je vršilo po nekem določenem redu; zalezle so se v zadružja še razne druge razvade in zaglodavale zdravo jedro. Mnogo moči so jim vzele preobrnene vnanje razmere: Prej so skrbeli meščani, ki so bili z večine obrtniki, sami za ozidanost in utrjenost mestno; to jim je dajalo velik vpliv na vladarja, ki jim je za to njih skrb delil mnogih svoboščin. Ko se je pa bil izumel smodnik, izgubilo je ozidje in utrdbe svojo vrednost in s tem je ginol njih vpliv na vladarja, pešala tudi naklonjenost vladarjeva proti njim. Toda vse to bi še ne bilo razdrlo in zatrlo rokodelstva; prišel je hušji sovražnik: Svobodnjaštvo (liberalizem) se je zaródiло in zavladovalo bolj in bolj. O tem v kratkem povem več; denes omenjam samo, da je svobodnjaštvo razdejaló njih zadružbe (organizacije), dokler jih ni do konca razgnalo in zamóriло. Prej so se potegovali za svojo korist vkupno, sedaj je ostal vsakdo sam, osamljen, brez zaveze, brez zaslonbe, brez opore. V to dobo, za rokodelce najnesrečnejšo dobo, je prišel zanje še nov nasprotnik: novi stroji. Ti bi jim bili prejšnje čase lahko v velik blagor, a sedaj so jim samo neizmerno škodili, ki so bili tako razdruženi in razvrženi. Stroji so premnogim obrtnikom vzeli kruh, ostale pa potlačili v denašnjo bedo in siromaščino. O tem prihodnjíč.

J. M. Kržišnik.

Volitve v delegacije.

V delegacijah se razpravlja in določuje o skupnih zadevah in potrebah avstrijske in ogrske državne polovice. Avstrijski in ogrski državni zbor volita v delegacije svoje odposlance. Naši nemški razgrajaci pretijo, da bodo letos njih poslanci z razgrajanjem in pretepanjem zabranili volitev odposlancev. Ako se jim to posreči, potem se ne morejo več določiti skupne zadeve in prihodnje leto mora nehati vsaka stvarna zveza med Avstrijo in Ogrsko. Po našem mnenju bi to ne bila taka nesreča, a mi vemo, da je vlada drugega mnenja, in vendar ničesar ne stori, da izžene to misel iz razgretih nemških glav. Naša vlada je sploh zelo neodločna v svojem postopanju. V Celovcu so nemški fakini pretepali nemške katoliško misleče može. Med njimi sta bila natepena tudi dva državljana nemškega cesarstva. Nemški poslanik se je takoj pritožil zaradi takega surovega ravnjanja, naša vlada pa ni ničesar storila, da bi v bodoče onemogočila take nemire.

Nemške izdajice.

«Vsenemška zveza» je imela te dni v Hamburgu svoj občni zbor, katerega sta se